

Олеся Жаровська,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний університет
Науковий керівник – Володимир Чайка,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ПЕРЕКАЗУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Актуальність проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку зумовлена сучасними вимогами до якості дошкільної освіти, визначеними в нормативно-правових документах України, зокрема в Базовому компоненті дошкільної освіти [1]. Формування зв'язного мовлення є необхідною умовою повноцінного особистісного розвитку дитини, її успішної соціалізації та готовності до навчання в закладі загальної середньої освіти. Особливе місце у структурі зв'язного мовлення посідають навички переказу, які забезпечують здатність дитини усвідомлювати зміст почутого або прочитаного тексту, відтворювати його у логічній послідовності, дотримуючись мовних норм.

У психолого-педагогічних дослідженнях переказ розглядається як складний вид мовленнєвої діяльності, що інтегрує процеси сприймання, пам'яті, мислення та мовлення. Переказ передбачає не лише механічне відтворення тексту, а й його осмислення, виділення головного, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та мовленнєве оформлення висловлювання. Старший дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку навичок переказу, оскільки в цей час активно формується словниковий запас, граматична будова мовлення та здатність до довільної регуляції мовленнєвої діяльності.

Аналіз наукових праць вітчизняних дослідників (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, М. Федорова та ін.) свідчить, що успішність формування навичок переказу значною мірою залежить від спеціально організованих педагогічних умов. Однією з таких умов є цілеспрямований добір текстового матеріалу. Для роботи зі старшими дошкільниками доцільно використовувати художні та пізнавальні тексти невеликого обсягу, з чіткою композиційною структурою, логічною послідовністю подій та доступним лексичним наповненням. Богуш А. М. підкреслює, що розвиток зв'язного мовлення у дошкільників неможливий без попереднього усвідомленого сприймання художнього твору або тексту, оскільки переказ ґрунтується на розумінні його змісту, логічних зв'язків та смислових елементів. Твори мають відповідати віковим особливостям дітей, викликати емоційний відгук та інтерес до змісту [2, с. 112-134].

Важливою педагогічною умовою розвитку навичок переказу є поетапність навчання. На початковому етапі доцільно використовувати переказ за зразком вихователя, що дає можливість дітям засвоїти інтонаційні, лексичні та граматичні особливості зв'язного висловлювання. Робота над художнім твором у процесі формування навичок переказу передбачає застосування комплексу методів і прийомів навчання, спрямованих на усвідомлення змісту тексту та

забезпечення логічної послідовності мовлення. У ході бесіди за твором увага дітей зосереджується на послідовності подій, характеристиці персонажів, особливостях їхнього мовлення та визначенні головної думки.

Значну роль у формуванні навичок переказу відіграє використання наочних засобів навчання. Сюжетні та серійні ілюстрації, схеми, умовні позначення, мовленнєві плани допомагають дітям утримувати логіку розповіді, сприяють розвитку послідовності та зв'язності мовлення. Поєднання словесних і наочних методів активізує пізнавальну діяльність дошкільників та полегшує процес відтворення тексту. Під час обговорення здійснюється частковий переказ складних за змістом епізодів, зокрема описів і діалогів, що допомагає глибшому осмисленню тексту. Завершальним етапом є складання плану переказу з використанням наочних опор, таких як ілюстрації, предметні зображення або умовні символи, що забезпечує цілісність і зв'язність висловлювання. Якщо в молодших групах вихователь сам аналізує дитячі перекази, то в старшій групі до аналізу залучаються діти. Вони визначають пропущені моменти, оцінюють повноту переказу, звертають увагу на самостійність, логічну послідовність, цілісність, плавність та виразність розповіді [4, с. 211-213].

Ефективність розвитку навичок переказу значною мірою залежить від створення сприятливого мовленнєвого середовища в закладі дошкільної освіти. К. Л. Крутій зазначає, що ефективність формування мовленнєвих умінь, зокрема граматично правильного й зв'язного мовлення, значною мірою залежить від комунікативного розвитку дошкільників, оскільки мовна діяльність формується у реальному спілкуванні та практичній взаємодії дітей з текстами [3, с. 29-34]. Позитивна емоційна атмосфера, доброзичливе ставлення вихователя, підтримка мовленнєвої ініціативи дитини сприяють підвищенню її впевненості у власних можливостях. У такому середовищі діти не бояться помилятися, активно залучаються до мовленнєвої діяльності та демонструють вищий рівень мовленнєвої активності.

Окрему увагу слід приділяти індивідуалізації мовленнєвої роботи. Врахування рівня мовленнєвого розвитку кожної дитини, темпу засвоєння матеріалу, особливостей пам'яті та мислення дає змогу добирати оптимальні методи і прийоми навчання переказу. Диференційований підхід забезпечує більш ефективне формування навичок зв'язного мовлення у старших дошкільників.

Отже, розвиток навичок переказу у старших дошкільників є складним і багатоаспектним процесом, що потребує системної та цілеспрямованої педагогічної діяльності. Реалізація комплексу педагогічних умов – добір доступного текстового матеріалу, поетапність навчання, використання наочних засобів, створення сприятливого мовленнєвого середовища та індивідуалізація навчання – забезпечує ефективне формування зв'язного мовлення дітей та підвищує рівень їх мовленнєвої готовності до шкільного навчання.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти України: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. Київ : МОН України, 2021
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 374 с.
3. Крутій К. Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 3. С. 28-35.
4. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика. Житомир, ФОП. Левковець, 2022. 313 с.